

Неймовірні пригоди Барона Мюнхгаузена в Україні (Розділи з повісті)

Ігор Січовик

НЕЙМОВІРНІ ПРИГОДИ БАРОНА МЮНХГАУЗЕНА В УКРАЇНІ

(Розділи з повісті)

БАРОН МЮНХГАУЗЕН ПОВЕРТАЄТЬСЯ

Не кожному з нас усміхнеться така слава, якої зажив легендарний барон Мюнхгаузен. Ось уже кілька сторіч він хвилює людей незалежно від віку і раси своїми неймовірними пригодами.

Часто поміж читачів виникає запитання: а чи був насправді барон Мюнхгаузен?

Присягаюся гусячим пером: був. І звали його Ієронім Карл Фрідріх фон Мюнхгаузен. Народився наш герой у невеличкому німецькому містечку Боденвердер 1720 року. Його дворянський родовід бере початок з XII століття. Серед предків барона виявилися переважно військові, хоча траплялися й такі, хто перебував навіть на посаді міністра у невеличких німецьких князівствах.

Під кінець 1737 року барон Мюнхгаузен вісімнадцятирічним юнаком прибув до Росії на військову службу у складі армії під командуванням генерал-фельдмаршала Б. К. фон Мініха. Саме на той час ця армія вела бойові дії з турецькими військами, але після невдалого форсування Дністра, що передувало штурму молдовського міста-фортеці Бендери, відійшла на зимові квартири у Києві.

Відомо також, що барон Ієронім Мюнхгаузен брав безпосередню участь у боях і неодноразово відзначений високими бойовими нагородами.

То звідки ж пішла така слава про барона Мюнхгаузена? Виявляється, історія знає усе.

Після завершення військової служби барон Мюнхгаузен побував у багатьох країнах, чимало побачив там цікавого, а ще більше почув від бувалих людей. А коли звільнився у запас, то знову-таки поселився у рідному містечку. Вечорами барон збирав у своєму маєтку давніх знайомих і друзів, де за чашкою кави переповідав їм свої неймовірні пригоди.

Трапилось так, що поміж слухачів опинився один журналіст, який записав оповідки барона Мюнхгаузена і опублікував у місцевій газеті. Ці дотепні історії прочитав німецький письменник Рудольф Распе. Він надав їм художнього вигляду і видав книжку англійською мовою у Лондоні. Інший його співвітчизник поет Готфрід Бюргер переклав повість німецькою мовою і видрукував на Батьківщині. З того часу книжка "Веселих і безглузвих історій від Мюнхгаузена" (1785) здобула широку популярність серед читачів. Її перекладали на десятки мов світу. Ще за життя Рудольфа Распе тему барона Мюнхгаузена продовжили відомі німецькі письменники Готфрід Бюргер — "Незвичайні

мандрівки барона Мюнхгаузена" (1790), Карл Лебрехт Immerman — "Мюнхгаузен" (1838), Іоганн Лізер — "Життя і пригоди пана Мюнхгаузена, правдиво переказані його племінником". Нещодавно у Росії повість на цю тему написав В. Нагова, який називає себе далеким родичем Мюнхгаузена. А скільки мертвонародженого чита про барона Мюнхгаузена нашкрябали агресивні графомани — люди, які заледве навчилися тримати в руці ручку, але готові позмагатися у судах навіть із самим Рудольфом Распе за право називатися батьком нашого героя.

Пригодами славетного барона Мюнхгаузена зацікавилися кіноматографісти. У 1988 р. в Америці на екрани вийшов художній фільм "Пригоди барона Мюнхгаузена", а кількома роками пізніше росіяни зняли фільм "Той самий Мюнхгаузен". Важко підрахувати кількість мультиплікаційних фільмів, спектаклів у лялькових театрах. Дотепність, кмітливість, винахідливість, оптимізм — далеко не всі риси нашого героя, які хвилюють не одне покоління читачів. Без таких людей, як Мюнхгаузен, наше життя було б прісне, як борщ без солі. Можливо, барон Мюнхгаузен приваблює читачів ще й тим, що він живе у багатьох із нас. Головне, щоб наші вчинки не суперечили людським законам, а лише додавали гарного настрою, який, як стверджують лікарі, продовжує життя.

Для багатьох із нас барон Мюнхгаузен став живою легендою. Сумніваюся, чи існувало б людство, якби серед його представників не було таких непосидючих, заповзятих, задерикуватих, винахідливих і чесних людей, як барон Мюнхгаузен. Саме про таких як наш герой висловився відомий англійський письменник Гілберт Честертон: "Художнє перебільшення — це один з вкрай необхідних складників великої літератури радості".

Нині на батьківщині барона Мюнхгаузена зберігається парк і будиночок героя. У кімнатах музею виставлені мисливські трофеї, фамільні документи й особиста зброя барона Мюнхгаузена. І, звичайно ж, книжки про нього, видані багатьма мовами світу.

Трохи пізніше на подвір'ї маєтку знаменитості з'явився пам'ятник-фонтан із бароном Мюнхгаузенем на коні з відірваною задньою частиною.

А ще про барона Мюнхгаузена розповідають усілякі бувальщини, ба навіть небилиці, — а їх, як відомо, складають не про таких, як ми з вами, а про визначних людей:

— Бароне, яка ваша перша заповідь?

— Не брешти, якщо не вмієш.

— Бароне, як ви гадаєте, що про вас напишуть після вашої смерті?

— "Тут спочиває барон Мюнхгаузен".

— Вельмишановний бароне, чому таких талановитих і героїчних людей, як ви, часто обминають державні почесті та нагороди?

— У житті, як на війні: герої і сміливці беруть фортеці, розбивають ворожі війська, а плодами їхніх перемог користуються ті, хто перебуває в тилу. Вони підбирають трофеї і привласнюють собі чужу славу і заслуги.

Бароне, чи не помітили ви таку дивну річ: останнім часом у лісах деяких країн значно поменшало розбійників. Вам не спадало на думку питання: куди вони поділися?

— Можу вам з певністю назвати їхню адресу: розбійники пішли у владу, а народ загнали у ліс.

— Скажіть, бароне, чи є хоч одна людина на Землі така сама чесна, як ви?

— Є.

— Хто ж, цікаво, вона?

— Я.

Один цар вирішив підкусити барона Мюнхгаузена, і запитав його:

— Кажуть, бароне, ви живете, як пташка, — безтурботно й безцільно — чи не так?

— Ваша світлосте, а ви самі досягли у житті хоч якоїсь мети?

— Звичайно, бароне, як бачите, — я вже цар!

— Але ж, Ваша величносте, і туалетний папір виконує своє призначення...

— Вельмишановний бароне Мюнхгаузене! — запитав знаменитість один банкір, — Ви коли-небудь користувалися послугами банків?

— У молодості мав такий гріх — дуже хотілося розбагатіти. Але відтоді десятою дорогою їх обминаю...

— У чому справа, бароне?

— Розумієте, добродію, раніше люди грабували банки, а тепер банки грабують людей.

— Шановний бароне, як Ваші справи?

— Сказати погано — подумають непатріотично, сказати добре — буде неправда.

Пам'ять вдячних нащадків донесла деякі висловлювання барона Мюнхгаузена:

Сатира непідсудна, бо вона сама суддя.

Кажуть, де три українці, там два гетьмани. Чи не дати кожному українцеві по булаві?

Багато українців стають національно тверезі лише тоді, коли напідпитку.

Кожен багатий може стати чесним, але не кожен чесний може стати багатим.

Про нього складено прислів'я, приказки та приповідки:

Від царя, короля чи президента
до барона Мюнхгаузена — один крок.

У кожному із нас дримає барон Мюнхгаузен.

Як казав барон Мюнхгаузен...

Що сказав барон, не виореш і пером.

Барон Мюнхгаузен у спідниці.

Чесний, як барон Мюнхгаузен!

Посієш правду — пожнеш барона Мюнхгаузена.

А втім, баронові стане і тієї слави, якої він зажив за життя. Суть не в тім. Головне, що він поневолі став за приклад для інших. Не можна не бачити те, що кількість послідовників барона Мюнхгаузена в наш час невпинно зростає. І несть їм числа. Особливо множаться вони у таких сферах людської діяльності як політика, торгівля,

медицина, статистика, метеорологія, вищі державні органи. Найбільше ж поміж урядовців, де кожне їхнє слово цінується на вагу золота не в переносному, а в буквальному розумінні цього слова.

Нарешті ми дійшли до того місця, яке читачів цікавить найбільше: як з'явилися на світ Божий нові оповідки барона Мюнхгаузена?

Відповідь така ж проста, як і форма кота. Якось я переглядав на горищі речі свого прапрапрадіда, козака Степана, і під грубим шаром спресованого тютюну знайшов деякі досить уже пошкоджені, але вельми цікаві, пожовклі від часу папери.

Як розповідали пращури, мій далекий родич, козак Степан, був не простий козак, а запорозький писар. Можливо, саме його увічнив Ілько Репін на славетній картині "Запорожці пишуть листа турелькому султанові" (хоча історія стверджує, нібито прообразом писаря був сам Дмитро Яворницький*).

Сподіваюся, зміст листа відомий багатьом читачам, тож я не наводитиму його в передмові. Кому ж не випадало нагоди прочитати листа, той може знайти цей сатиричний шедевр у найближчій бібліотеці або в Інтернеті.

Так от, саме мій родич Степан, як ви здогадалися, був друг барона Мюнхгаузена. Знаючи про світову славу барона, він сумлінно занотовував усі оповідки, які в колі побратимів-козаків та односельців часто розповідав барон. Саме він — на щастя, майже неушкоджений манускрипт і дійшов до нас. Безперечно, козак Степан був не надто блискучий майстер пера, щоб досконало викласти на папері дивовижні пригоди барона Мюнхгаузена, тож бо я, за правом спадкоємця, взявся довести до ладу рукопис, простіше кажучи, порозставляв на свої місця деякі розділові знаки, ледь осучаснив мову героя, але в жодному разі не втручався у текст і події, які документально зафіксував мій далекий предок, аби не порушити правдивості оповідок.

Мушу сказати й таке: робота над архівом відібрала у мене не один рік життя — папери виявилися дуже понівеченими не так часом, як усюдисущими мишами, і розшифровувати їх довелося за допомогою комп'ютерної техніки.

Ви, очевидно, завважите, що цього разу свої оповідки барон викладає трохи не так, як усі попередні. Якщо раніше його стиль був розхристаний і фрагментарний, то в останні роки свого життя барон став набагато розважливіший і досвідченіший оповідач, і це неодмінно викличе у читача ще більшу довіру до великого правдолюбця.

Але найважливіше це те, що я можу підбадьорити читача приємним повідомленням: в архіві мого родича залишилося чимало недосліджених текстів, які мірою своїх сил я намагатимуся оприлюднити у найближчому часі.

Передчуваю від вас слушне запитання: де можна побачити архів мого пращура?

Сподіваюся, з допомогою шанувальників клубу барона Мюнхгаузена нам пощастить обладнати музей славного оповідача, до якого я неодмінно передам особисті баронові речі, а саме: козацьку шаблю, люльку, мушкет і пістоль, які зберегли досить пристойний вигляд.

Наостанок мені хочеться разом з вами порадіти за барона Мюнхгаузена, який вписав своє ім'я у славу історію України.

Слава!

ЯК У МЕНЕ ВІДЬМА ЗАКОХАЛАСЯ

Хоч як би ви напружували пам'ять, але навряд чи пригадаєте, щоб я коли у своїх розповідях торкався такої делікатної теми як жінка, якій би належала бодай частка мого серця. І не тому, що воно у мене кам'яне, тут справа інша: я людина, яка над усе полюбляє пригоди, а отже, живу в постійних мандрах, і мені завжди бракує вільного часу на амурні справи. І все ж про один випадок із власного життя я таки розповім.

Неподалік моєї гарбузової хати самотньо мешкала симпатична молодиця на ймення Варвара. Вона була весела жінка, за якою, мов рій очманілих гедзів, увивалися парубки і навіть деякі одружені чоловіки. І тільки я один не звертав на неї жодної уваги, поглинений власними клопотами, що повсякчас оточували мене тісним колом.

І все ж я помічав, що Варвара не проходила повз мій двір, аби не зачепити мене бодай словом. Як людина бувала у бувальцях я збагнув, що на мене готується сердечний наступ, і зайняв глуху оборону по всьому фронту. Та чи міг я здогадатися, що Варвара володіла чарами, яким не могла б протистояти навіть фортеця?

Хоч як я намагався чинити опір, але врешті-решт здався, коли якось увечері Варвара запросила мене додому намантачити косу. Я погодився тільки з оглядки на своє добре виховання.

У Варвариній світлиці на мене чекав стіл, вгинаючись від усіляких наїдків, з-поміж яких мене найбільше приваблювали вареники.

— Ах, бароне! — вигукнула Варвара, — ви такий мовчазний, такий скромний — слова кочергою не витягнеш! Але я вже знаю, як вам розв'язати язика — збігаю до сусідки Горпини і позичу в неї хоч пляшечку вишнівки.

Господиня пішла собі, а я лишився на самоті, розглядаючи всілякі хатні прикраси: вишиті рушники, барвисті хідники та скатертини.

Аж якась невидима сила потягла мене до прочинених дверей, що вели до комірчини. Я забрався у неї заради цікавості, що жила у мені навіть уві сні. Там я побачив звичайну ступу і щось схоже на мітлу, без чого в господарстві ніяк не обійтися. Мені мимоволі пригадалися казки, де розповідалося про не зовсім по-бутове призначення цих речей. Мене охопила дитяча спокуса доторкнутися до них. Я і сам незчувся, як опинивсь у тісній ступці із мітлою в руках. Ви не повірите, але сталося, мов у казці: мене піднесло догори, а потім викинуло у прочинене вікно. Я, мов птаха, злинув у тепле безхмарне небо і за якусь мить мало не зіткнувся з Місяцем. Досить було махнути мітлою праворуч, як я вже пролітав над Санкт-Петербургом. Ба більше, пролітаючи поблизу російської столиці, я навіть побачив саме той шпиль, до якого колись був припнутий мій кінь.

Махнув мітлою ліворуч — і піді мною пропливли знайомі обриси турецьких мечетей. Мені страх кортіло зазирнути до власного будинку, залишеного у Німеччині напризволяще, але я вчасно пригадав, що треба повертатися до Варвариної хати.

Щойно я приземлився і поставив речі на місце, як у світлицю повернулася весела Варвара із червоною карафою під барвистим рушником.

— Бароне, я відчуваю, ви тут щось накоїли... Чи не так? — запитала вона підозріло, метнулася до комори, і я побачив, як вона рукою помацала свою ступку. Та, мабуть, була ще тепленька...

— Нічого, пані Варваро, просто шукав коси, щоб намантачити, як ви просили...

— Ой лишенько! — сплеснула Варвара в долоні. — Я й забула, що позавчора віддала косу ковалеві Вакулі.

— Тоді навіщо ви мене запросили?

— Треба ж було якось відвернути вас від паперів та парубоцьких звичок. От я і вдалася до хитрощів. До речі, бароне, сьогодні мій день народження.

— Але ж я без квітів, без подарунка... Чому ви, пані Варваро, не попередили?

— Не переймайтеся, бароне, і квіти будуть, і подаруночки. Мене вітатимуть родичі...

Заледве Варвара проказала ці слова, як прочинилися двері та вікна, і її хата ущерть заповнилася гістьми.

То були гноми, домовики, упирі, відьми, чорти, вовкулаки та всяка інша нечисть, про яку я в дитинстві читав у казках. Вони танцювали довкола Варвари, подавали їй дивні неживі квіти, яких я ніколи не бачив на землі, і вручали подарунки — якісь черепи та скелети, а вона навзаєм щедро пригощала їх зеленими пиріжками з очима і хвостиками.

Я здогадався: Варвара — відьма, а її родичі диявольське поріддя!

— Ви-вибачте, — проказав я не своїм голосом, — я, здається, не туди потрапив...

— Туди, туди! — заспокоїла мене Варвара — Будьте як удома. Тільки не прикидайтеся, бароне, божим ягнятком! Я давно зрозуміла: ніякий ви не барон — ви справжнісінький чортисько на ймення Мюн! Певніше, далекий Вельзевулів родич. У вас такі самі довгі пальці, борідчина, а на голові мають бути ріжки. І хвіст, звичайно, сховався у шароварах... Ласкаво прошу до нашої компанії!

Варвара хотіла торкнутися моєї голови, де, на її думку, мали стирчати чортячі ріжки, але я щосили турнув її від себе, а сам кинувся до комірчини. Спочив у ступу, махнув віником — і стрілою вилетів у темне вікно.

Гості укупі з Варварою подалися слідом за мною, але було вже пізно: у цей час я кружляв довкола Місяця, куди мене не раз закидала щаслива доля.

Тієї ночі я облітав ті місця, з якими були пов'язані мої минулі дивовижні пригоди.

Лише на завтра я приземлився поблизу своєї гарбузової хати, де залишив ступку з мітлою, а сам подався ловити улюблених щук.

На превеликий жаль, я не зачинив вікна, і коли повернувся з річки, не долічився літального причандалля — воно зникло безслідно. Звичайно, то була Варварина робота! Я пішов до її хати і там на дверях побачив папірець, де карлючками було нашкрябано:

Продаєцца хата

із хлівом та
погребом.
Звертаця
до дідька
Мюна!

Я насварився кулаком у небо, зірвав триклятого папірця і подався додому. Чи міг я тоді передбачити, що доля зведе мене з Варварою ще один раз?

ЯК Я НА ЛИСІЙ ГОРІ ПОБУВАВ

До Києва я прибув з важливим дорученням 7 липня.

Можливо, не всім відомо, тож доведеться пояснити: цього дня українці святкують празник Івана Купали. Водночас на сумнозвісній Лисій горі мав відбутися традиційний відьомський шабаш.

Відвідини Лисої гори стали б для мене подією, що її не можна порівняти ні з моїми численними мандрівками до найвіддаленіших куточків землі, ні з моїми пригодами упродовж усього життя.

Не треба бути провидцем, щоб передбачити: така затія абсолютно нездійсненна, бо шлях на Лису гору простим смертним заборонений.

І все ж, панове, я ризикнув проникнути у святу святих... перепрошую, у саме лігво нечистої сили. Як мовиться, чим чорт не жартує, поки Бог спить.

Добре повечерявши, ми з Пирієм потрухикали до Лисої гори. Але на підході до неї мій кінь несподівано зафоркав, замотав головою, а потім злякано скосив назад карі очі. Я злегенька підхльоснув його батіжком, але Пирій раптом заляк і вдарив підковою об бруківку, аж довкола розсипалися іскри. Довелося прив'язати коня до тину, яким, мов паском підперезалася крайня хата, після чого набравшись хоробрості, поволі рушив до підніжжя страшної гори.

Десь за милю від неї мене перепинило суще чортзна-що, чим насправді воно й виявилось, — з різками на голові та з писком, достоту таким, як у сусідської свині Хіврі.

— Гасло! — заверещав чорт писклявим голосом.

Я розгубився, і не міг придумати нічого іншого, як щось пробелькотіти, показуючи рукою на горло.

— От харцизяка! Знову до чортиків гаспидського зілля набрався! Двох слів не стулить! Ходи, ходи, може, наші дадуть тобі бубни, тоді знатимеш, як поводитись у такий грішний день!

На знак згоди я кивнув головою, і, похитуючись, наче маятник, прослизнув першу варту.

Різними стежками до головного шляху стікалося відьомське й диявольське кодро.

Попереду стовбичило троє дебелих чортів, пропікаючи очима гостей. Мені не лишилося нічого кращого, як піти на пробій.

— А ти куди прешся?! — грубо схопив мене за плече один із рогатих. — Такої мармизи, як у тебе, в наших краях ми не бачили...

— Чого ти з ним панькаєшся! Хапаймо за руки-ноги — і в криницю його. Там йому жаба цицьки дасть!

— О, бароне! — озвався позаду знайомий голос. — Куди це вас чорти несуть?!

Я не помилився — переді мною стояла моя давня знайома — відьма Варвара, у чий ступці я облітав заледве не півсвіту.

— Та не в рай же, пані Варваро! — не в рай, — відповів я голосом приреченого.

— Хлопці! — гукнула до чортів Варвара. — Покиньте його, сто бісів у ваші груди! Навіщо він вам здався — це наша людина... перепрошую, мій добрий приятель дідько Мюн!

— Але ж, Варваро, де його роги?!

— Побували б ви, хлопці, тьху, братове чорти, у таких бувальцях, як барон, перепрошую, дідько Мюн, то й вам би роги обламали. Чи не бачите, що він у козаків служить? Послухай, Адамчику, він зі мною, я за нього ручаюся! Клянуся чортовою матір'ю!

— Дивися, Варваро, щоб помилочки не вийшло. Сама розумієш, за всю історію Лисої гори, сюди не прокралася жодна людина!

У мене відлягло від серця — невже справді здійсниться моя давня мрія — побувати у лігві самого диявола?

— Бароне, то ви справді прикидалися невинним ягнятком? — запитала Варвара, ступаючи поряд мене. — Ну не соромтеся, тут усі свої! Ох, та ви справжній чортисько! — і вона щипнула мене за руку.

— Пані Варваро, куди ви пропали з нашого села?

— Надокучило мені ваше село — нудьга там смертельна, як у церкві! Тепер катаюся на возі з сестрами та братами під виглядом циган... Самі розумієте, їсти хочеться. А я до того ж ще й долю передбачати вмію...

— То ви, Варваро, віщунка? Може, розкажете мою долю?

— Я знайомим принципово не ворожу, а то проклянуть.

— Гаразд, он де чимчикує чортик з блудними баньками. Можете, пані Варваро, сказати, ким буде його прапрапраправнук?

— Це для мене раз плюнути! Далекий нащадок злодійкуватого чорта Омелюха буде великим чоловіком: володарем Києва, а може, й усієї України.

Відьмочка Варвара щебетала зі мною, а сама раз-по-раз віддавала чолом на всі боки, вітаючи знайомих.

Тимчасом почало вечоріти. І ось гору повила кромішня пільма. Нарешті ми дісталися вершини Лисої гори, майданчик якої кишів усілякою нечистю.

Хтось вигукнув: "Світло!"

Спалахнуло вогнище, одначе воно освітлювало лише передні лави гостей. Тоді я

побачив, як у небо злетіло двоє кремезних чортів. Вони роздобули невідь-де блілого Місяця і силоміць, за ріжки, потягли його з собою, щоб закріпити над Лисою го-рою. Довкола одразу прояснішало.

Розпочався диявольський шабаш. Він мені нагадував сільські вечорниці, коли на луці, поблизу річки, збиралися хлопці та дівчата і розважалися далеко за північ. Тут так само купчилися чорти та відьми, лузали гарбузове насіння, плювалися вріз-нобіч, розповідали смішні бувальщини і пощипували одне одного, повискуючи від задоволення. Бракувало хіба що троїстих музик та вогнистих танців.

— Увага, браття і сестри! — звернулася до присутніх тілиста відьма з високою шапкою на голові. — Починаємо наше одвічне свято — ніч усіх нечистих — відьом і чортів, бісів і анциболотів, перевертнів і вовкулаків, упирів і дияволів, вурдулаків, виродків і людожерів. Сьогодні ми мусимо скласти річний звіт про свої добрі, перепрошую, злі діяння в Україні. Сподіваюся, Творителя та його безтелесих кастрованих янголів заavidки візьмуть, бо їм і вві сні не привидиться вчинити стільки добра, скільки ми наробили капостей на грішній землі. Хто перший, тільки, будь ласка, по черзі — будьмо хоч тут порядними людьми... тьху-тьху тричі через ліве плече... нечестивою поганню. Вибачте, нахапалася культури на Житньому ринку, де я підторговую соняшником...

На височенький пень, що стримів посеред Лисої гори, один за одним злазили відьми та чорти і хвалилися своїми подвигами. Лише тепер я зрозумів, звідкіля беруться на землі всі нещастя. Виявляється, усе, що з нами діється, не проста випадковість чи збіг обставин, це заздалегідь сплановані диявольські каверзи. Так, одна відьма розповіла про те, як вона щоночі перекидається кішкою чи собакою і доїть людських кіз або корів. Та головне не це, а те, що перш ніж продати молоко, вона у ньому купається, плекаючи красу свого тіла. Якщо якийсь дідько лисий гадає, ніби їй лише 25 років, то він глибоко помиляється. Насправді відьмі-доя-рочці уже стукнуло 666 років.

Якийсь чорт захоплено розповідав про дядька, який перевозив на возі горох. Так от, цей чорт на вершечку гори непомітно встромив палицю у колесо, і віз перекинувся. Уявляєте, скільки часу той дядько збиратиме під горою горох!

Почули б ви, панове, скільки сміху було на Лисій горі!

На пень швидко видряпалося якесь чортеня та й давай хвалитися, як воно вчить маленьких дітей бавитися з вогнем. Утелющить їм у руки кремінні кресала і штовхає чим ближче до сіна чи солом'яних хат. Малюки викрешують іскри і ледь не щодня влаштовують розкішні пожежі.

Надто ж бісівське поріддя полюбляло жарти. Один чортик додумався на весіллі посипати подвір'я висушеною розтертою шипшиною. Коли почалися весільні танці, то там таке зчинилося — ні словом сказати, ні пером описати. Пекуча шипшина із пилом прилипала до тіла весільчан, викликаючи неймовірну сверблячку. Ошалілі танцюристи чухмарилися, наче в них була короста, і мало не божеволіли.

Ще один чорт уподобав іншу розвагу — він насилав на людей плут, тобто

заплутував їм дорогу. Повертається, приміром, якийсь веселий дядько за північ додому й опиняється аж... на цвинтарі, а дехто навіть у сусідському погребі, де лютий господар міг відшмагати і батогом.

Над Лисою горою стояв суцільний регіт. Ось уже й Варвара подерлася звітувати. Як циганка вона розповідала найнеймовірніші історії про те, скількох людей їй пощастило обвести довкола пальця, та яку кількість добра вона у них награвувала.

— А тепер і ви похваліться своїми фіглями-міглями! — штовхнула мене ліктем під бік відьма Варвара, — Тільки не соромтеся, будьте справжнім козаком!

Я навіть незчувся, як опинився на злощасному пні. Та відчувши його під ногами, враз розгубився. Чим я можу перед ними похвалитися? Правдивою розповіддю про свої козацькі придибенції? Але вони матимуть успіх тільки поміж порядних слухачів, а тут ними навіть не пахне. Доведеться наступити на горло самому собі й вигадати якусь побрехеньку. Недаремно в таких випадках мовиться: опинився між вовками, по-вовчому й вий. Не знаю, як мені це вдалося, але я розповів їм історію, від якої мені соромно ще й досі.

— Вельмишановне кодло! — розпочав я свою оповідку. — Учора ввечері, коли я йшов сюди, мені так захотілося їсти, що аж шлунок до хребта пристав! На превеликий жаль, під руками нічого не було, тож я вирішив замість смаженої яєчні з'їсти, як ви гадаєте що? Ні за що не вгадаєте — Сонце! Так, так — Сонце. Тим більше, що воно вже засмажене. І я його проковтнув. Навіть без хліба і солі.

Бачили б ви, панове, що зчинилося на Лисій горі! Уся нечисть заворушилася, невдоволено зарохкала.

— Бути такого не може! — вигукнула генеральна відьма, яку прозивали Параскою. — За дурня нас маєш абощо?

— Анітрохи, — відповідаю я, осмілівши, — хто не вірить, може переконатися — я кажу суцільну правду.

Панове, ви, напевне, гадаєте, ніби я розповідав їм суцільні небилиці? Ні, це не зовсім так. Барон я, зрештою, чи не барон? Річ у тім, що перед тим, як злізти на пень, я сховав за щокою свого китайського годинника, який і вдень і вночі світився від фосфору — дивовижної фарби, здатної випромінювати світло.

Нечестиве товариство з подиву ахнуло — мої зуби і весь рот палахкотіли у темряві.

— Що ти накоїв! — грізно загукали навперебій відьми та чорти. — Як нам бути? Чого доброго, сьогодні Сонце, а там ще і Місяць замість бублика з'їси!

— Панове нечестивці! — оголосила генеральна відьма Параска. — На цьому наш шабаш закрито. А цього безрогого дідька, що проковтнув Сонце, прошу залишитися — говоритиму з ним наодинці.

Я провів рукою по своїх вусах, непомітно, мов факір, вийняв із рота годинника і сховав у кишеню.

— Ти, бісова личино, негайно поверни нам Сонце! — не своїм голосом репетувала відьма Параска. — Мені вранці на роботу, а ти тут чорті-що виробляєш! Чи, може, до тебе ще не дійшло?

Я, звичайно, визнав слушність її вимоги і пояснив, що для того, аби повернути Сонце, я, перепрошую шановне товариство, мушу вивергнути його із власного шлунку.

— Роби, як знаєш! — грізно блиснула очима Параска. — Але зятям, чортяча борода, Сонце мусить зійти у належний час. Інакше підвісимо до Місяця за хвоста і тоді ти сам світитимеш із неба грішним місцем!

Я кивнув головою на знак згоди і уже збирався спуститися з Лисої гори до хати, де на мене з нетерпінням чекав коник, як раптом Параска з підозрою поцікавилася: де мої роги? Я, заскочений зненацька, виправдовувався, що їх мені, мовляв, відтяли шаблею під час бою з турками, і вона, здається, повірила вдалій вигадці.

Відьомський шабаш закінчився навіть раніше, ніж передбачалося — і все через мене! Самі винні, не треба було змушувати мене звітувати!

Я відбув із Києва, коли над Лисою горою сходило червоне Сонце. Обернувся, щоб востаннє, помилуватися на золоті бані Печерської лаври, і краєчком ока примітив, як із Лисої гори спускалася відьма Параска із двома кошиками. Безумовно, вона поспішала на Житній ринок зайняти вигідне місце у торгових рядах.

ЯК Я В УКРАЇНСЬКЕ ПЕКЛО ПРОНИК

Маючи важливе доручення від полковника Івана Забіяки, одного благодатного літа я дістався Києва, де мав нагоду провести кілька приємних днів в оточенні старих друзів: цілими годинами вони вислуховували оповідки про мої дивовижні пригоди, які я висипав на їхні голови наче з рогу достатку.

А коли випадала вільна від зустрічей часинка, я намагався усамотнитися, щоб залагодити власні справи. Так я опинився на Житньому ринку, де без особливих складнощів знайшов тітку Параску, цю володарку, як ви пригадуєте, панове, Лисої гори.

На щастя, вона мене упізнала також, та ще й приязно привітала:

— Слава чортячому братству!

На що я відповів:

— І відьомському поріддю!

— Ну як, ріжки вже відросли? — спитала мене стиха відьма Параска, придивляючись до козацької шапки-бирки.

— Та вже пробиваються потроху, — пробурмотів я скоромовкою, ледь не на носа натягуючи шапку.

Параска непомітно всипала до моєї кишені кухлик гарбузового насіння і махнула рукою, мовляв, грошей не візьму.

— А як там у козаках служиться? — поцікавилася відьма у мене, обслуговуючи чергового покупця.

— Майже як у пеклі! — відказав я — Тільки й задоволення, що помахаш шаблею.

— Може б, братику, в Раю трохи відпочив?

— Я б не проти, але де ти його в біса знайдеш той клятий Рай? — махнув я скрушно рукою.

— Можу дати адресу, якщо ти не...— вихопилося у відьми Параски, але вона раптом змовкла і з переляку затулила долонями рота.

— Тьху! Тьху! Тьху! Що за дурниці я верзу! Який там Рай...

Але було вже пізно. Я пішов у наступ, шостим чуттям передчуваючи майбутні пригоди.

— Скільки? — коротко запитав я відьму.

— Четвертак!

— Побійтеся Бога, пані Параско! Більше як десять гривень не дам. За четвертак можна купити три корови.

— Дідька лисого, чорте! Лише дві корови і одну козу! Ну, не поскупися, чорте! Рай того вартий!

Я простяг Парасці 25 гривень і відійшов убік. Вона швидко потерла долонями, і в її зашкарублених руках, — наче в маґа, з'явилися ручка з каламарем чорнила та шматок рудого пергаменту.

— Отут усе намальовано. Через три дні й три ночі, коли на небі зійде Місяць-молодик, будеш на місці. За те, що я дала тобі адресу, нікому ані чичирк! Сам розумієш, зараз всі підробляють. Навіть святі...

Параска сказала правду — за три дні й три ночі, коли на небі народився Місяць-молодик, я стояв на роздоріжжі, де посередині стирчав дороговказ із двома вказівними стрілами, на яких було нашкрябано "ЙАР" і "ОЛКЕП". Чи був би я ба-роном Мюнхаузенем, якби не здогадався, що в перекладі українською це означало "РАЙ" і "ПЕКЛО".

Я прив'язав Пірія на довгий повідець до дороговказу, аби він мав змогу скубти довкола нього травичку, а сам подався до Раю, бо пекло мене не вабило, — його й на землі було більше, ніж треба..

Не встиг я ступити кілька кроків, як раптом земля піді мною заходила ходором. Я провалився крізь неї і, хапаючись руками за повітря, полетів чорти його батька знають куди.

І куди ви думаєте, панове, я упав? Ні за що не вгадаєте — у казан із водою! Дякувати Богу, не з окропом. Я одразу здогадався: мабуть той, хто потрапляв до Раю, у цьому казані мав би відмити найменші гріхи. Нічого, подумав я про себе, порозкошую кілька днів у Раю, а там гайну зі свіжими силами на своє Запорожжя.

Неподалік спалахнув смолоскип, і я від світла примружив очі. Коли ж розплющився, то побачив поперед себе щось схоже на трон. Він був збитий із кісток та людських черепів. А на ньому сидів, хто б ви думали? Не повірите — сам чорт Харитон Дурило! На таку зустріч я не сподівався.

— О, давні знайомі! — вигукнув Дурило, потираючи від задоволення свого писка, трохи схожого на банан. — Яким вітром, пане-бароне, тебе сюди закинуло, так сказати?

— А ви, пане Харитоне, яким чином у Раю опинилися? — здивувався і я не менше.

— Так сказати, мене кум влаштував по знайомству.

— У рай?

— Який у біса Рай! — усміхнувся хитро Дурило, — Це що не є справжнісіньке Пекло! А я в ньому — начальник!

— Нічого не второпаю, пане Дурило. Адже я налаштувався до Раю.

— Ми, чорти, мудрі на вигадки. Я — ха-ха — наказав своїм люциперам поміняти дороговказ місцями — от і вся робота. Ласкаво прошу, так сказати, до Пекла!

— Красно дякую, однак я збирався до Раю!

— Пане-бароне! Навіщо тобі здався той Рай, так сказати. Там таке чиниться, що від нудоти збожеволіти можна! А у нас тут — справжнє життя! Хе-хе! Можу навіть продемонструвати, так сказати, наочно. А для початку заграю тобі на балалайці. Побачиш, як ногами задригають мої харцизяки!

У відповідь я, панове, узяв та й запитав Харитона Дурила, чи не боїться він, що я розповім про Пекло шановній публіці?

— А чого мені боятися? З Пекла ще ніхто не вертався живим. У цьому відношенні у нас тут залізний порядок. Як у Пеклі, так сказати!

Ледве встиг Дурило це проказати, як прочинилися бічні двері, і до зали заволокли якусь людину — вона була без голови.

— Знайомся, бароне, це, так сказати, газетний писака. Він, бачиш, утратив голову через необережність — надто прямолінійно змалював порядки у нашому закладі. А мав би поетичне перо, то спокійно ходив би над нами, маючи всі достатки, наго-роди і привілеї. Можливо, я навіть узяв би його до себе особистим писарчуком.

Звичайно, панове, я не втримався. Я намагався достукатися до совісті цього ката, але мої спроби виявилися марними. Двері прочинилися знову, і на ношах занесли людину із простреленим серцем.

— А цей чолов'яга був, так сказати, лихвар, — мав справу з гривнями. Просив його, халамидника, щоб дав грошей на ремонт Пекла, та ще моїй чортисі Дуньці на прикраси, то він закомизував, мовляв, гроші потрібні для раю, аби поліпшити умови для відвідувачів. Не міг дурень втямити, що я сам намагаюся поширити своє володіння на всю територію України! Гей головорізи з охорони Кравбіса! Передайте, так сказати, трупик сусідам через стінку. Там таких мучеників люблять, навіть святими їх роблять.

Знову широко прочинилися двері і до нас наблизився невисокий сивуватий чортяка з вічною посмішкою на вустах і симпатичними різками.

— Бароне, це, так сказати, творитель і тлумач пекельних законів. Гей ти, харцизяко Чортвине, ану витлумач нашому дорогому гостеві якийсь мудрий закон.

— Е, хі-хі-ха-ха-хо-хо! Одну хвилинку. Значить, так: "Кожен має право на життя після смерті".

— Правда, здорово?! Він у нас, так сказати, розумний. Має на це не одну бомагу, хоча й липові. Бароне, знаєш, ким він марить бути? Навчати уму-розуму діточок, так сказати. Можеш уявити, скількох ангелочків він оберне на чортенят! Ну, йди, йди, Чортвине, але не забудь покликати Чортійчука, мого завідувача канцелярії.

— А я вже давно, пане Дурило, під дверима стовбичу. Що зволите?

До нас наблизився облізлий чортисько, весь покритий нагородами, як коза реп'яхами.

— Та ось, пан-барон Мюнхгаузен збирається розповісти світові, які ми нібито негарні... То як з ним бути, так сказать?

— Відпустити на волю пана-барона!

— Душа в тебе, Чортійчуку, ніжна. Ти вже одного пііта виправдав, так сказать, у суді. Ну не встиг він, так сказать, вийти з-за ґрат на грішну землю. Здоров'я, так сказать, забракло. А тепер з нього мученика зробили, моляться, як на ікону.

Харитон Дурило погрозив Чортійчукові позолоченим копитом:

— Не можна бути таким добрим, не можна! Ти, як не є, у Пеклі працюєш, а не в сусідському Раю. То що ми, так сказать, з цим бароном вчинемо?

— У нас, ваша чортяча темносте пане Дурило, вища диявольська справедливість. Хай своє слово скаже головний пекельний судило Біскун.

У супроводі двох чортів до зали увійшло велике страховисько з чорними вусиками під писком і коштовним годинником вище копита.

Дурило позіхнув і стомлено повернув голову до Біскуна.

— Організуй, чорте, панові Мюнхгаузенів невеличку екскурсію Пеклом. Він такі речі любить, так сказать. Може, переконається, що у нашому Пеклі всіх тримають по справедливості.

Пара дебелих чортів підхопила мене під руки і потягла слідом за Біскуном.

Я опинився у святій святих... вибачте, панове, у залі, де утримували клієнтів Пекла, або, як їх тут називають, грішників.

Головний судило Пекла Біскун, наче вправний екскурсовод на вулицях мого Берліна, знайомив мене з утримувачами Пекла.

— У цьому казані вариться великий державний злочинець, він підібрав два шаги, які загубив на дорозі його чортяче преподобіє Харитон Дурило. Погляньте ліворуч — там відбуває повинність пан, який обізвав його темність Дурила е-е-е... дурнем, чим завадив йому виконувати обов'язки начальника Пекла. А отут відмиває гріхи, пане Мюнхгаузене, так званий правдолюб. Йому, бачте, не сподобалося, що нехристь Харитон Дурило мав намір покласти квіти до пам'ятника духовному Пророкові України. Не розуміє простолюдина, що для нашого начальника це не ба-жання, а службовий обов'язок.

Я, панове, поцікавився у Біскуна, хто це там у казані весь час то потопа, то вирина. Страх на нього дивитися.

— Знаєте, чого він вимагає? Не менше і не більше, як закрити наше Пекло! А нас усіх перевести на роботу в лазню! А за рахунок нашої території розширити райський куточок. Ми його тут так очорнимо, що до кінця Пекла не відмиється. Пий, дороженький, юшечку, пий на здоров'я! Вибачте, бароне, але мені час влаштовувати нових поселенців, та й вам пора до дідька Дурила.

Я не стримався і звернув увагу судила Біскуна на один казан, де купалася якась

жіночка.

— О, то наш давній клієнт леді Уляна. Раджу триматися від неї якнайдалі. Дуже небезпечна бестія серед цієї братії. Вона, бачте, потрапила сюди за крамолу: намагалася викрасти паливо, яке призначалося для розігрівання казанів. Ну ми й пришили їй статтю за розкрадання дровець в особливо великих масштабах. Аби вона відчула, як то бути у Пеклі без дров, ми її годину кип'ятимо у гарячій смолі, а годину тримаємо у крижаній воді. Єдина біда: вона від того тільки поздоровшала. Кажуть, загартувалася від наших експериментів.

Я подякував Біскунові за змістовну екскурсію і разом із ним повернувся до Харитона Дурила, де на мене вже чекав ще один служитель Пекла чорт Базаров. Як пояснив мені Дурило, Базаров очолював митну пекельну службу. Він був німий — не міг по-тутешньому зв'язати двох слів, зате роботу свою знав досконало, мито міг здерти навіть з мертвого. Чорт Базаров продемонстрував свої здібності на мені. Він показав мені табличку, де було написано: як моє прізвище? Я відповів: барон Мюн-хгаузен. Базаров підняв угору табличку з написом: штраф 5 гривень за іноземне прізвище. Друга табличка запитувала: з якої я країни? Я відповів: з Німеччини. Перед моїм носом так і вродилася табличка: штраф 10 гривень за перетин кордону без його згоди. Чергова табличка запитувала: чи маю я дозвіл на вуса? Я розгубився. І знову був покараний на 7 гривень за відсутність дозволу на носіння вусів.

— Годі вже мучити барона Мюнхгаузена! — припинив цей спектакль Харитон Дурило. — Час уже й за працю братися, а то наше Пекло й так на чесному слові тримається. До речі, бароне, до мене у вас ніяких запитань не виникло?

— Та є одне. Чому ваша темність ніколи не сивіє?

— Бароне, я не з тих, хто сьогодні такий, а завтра, так сказати, інший. Затямте, я ніколи не сивію і не червонію. Гей, Чортійчуку, то що ми вчинимо з цим бароном Мюнхгаузенем? Колись він мені залив смальцю за шию, так сказати. Тож треба віддячити по-чортячи!

— А що ви з нього візьмете, ваша темність, — сказав канцелярист Чортійчук, — відпустимо на всі три вітри.

— Як це відпустимо?

— Здеремо з нього шкуру — і відпустимо!

— Мудрий ти в мене, харцизяко! Роби, так сказати, як знаєш!

На мене накинулося двоє головорізів Кравбіса, але не на того напали. Я схопив їх руками, вдарив лобами і щосили турнув у напрямку Харитона Дурила.

Ту ж мить пекло заходило ходором, щось загуло, посипалося, і все довкола вкрила густа пилюка. Я з котячим спритом вибрався з-під руїн і мені очі засліпило яскраве ранкове сонце. У виламі над собою я побачив чисте небо і здивовану го-лову мого Пірія, що зазірала в нього. Раптом вона мовби всміхнулася і просто на мене впав довгий повідець. Я здогадався: мій Пірій весь час розхитував дороговказ, намагаючись дістатися до свіжої травички і тим самим викликав обвал...

Я обв'язався повідцем, і Пірій став повільно відступати, витягуючи мене нагору.

Коли до поверхні лишалося кілька ліктів, я почув серед стогону, що долинав із руїн пекла, невдоволений вигук Дурила:

— Бісів ти сину, Чортійчуку! Скільки разів тобі казав: пора, так сказати, братися до ремонту Пекла! А ти собі маєтки будуєш! Виходить, наше Пекло наскрізь прогнило... От і гинемо в ньому від власної глупоти...

ЯК Я З УКРАЇНСЬКОГО РАЮ УТІК

Я дав собі тверде слово барона-козака: досить з мене пригод, від яких і звихну-тися можна, і, осідлавши Пірія, потюпав вузьенькою стежкою, сподіваючись вибратись на широкий тракт, який виведе мене на Запорозжя.

— Стій! Сюди заборонено! — почув я суворий окрик, а вже після того запримітив незнайомця зі зброєю в руці.

— Уже й по землі пройти не можна, — показав я у відповідь, намагаючись розглянутися довкола.

— Можна, та не всім.

— А як же звати пана, чий маєток ви охороняєте?

— Шановний не прикидайся дурником, ніби й справді не тямиш, куди їдеш...

— А куди мені ще їхати, не до Раю ж... Додому добираюся, на матінку Січ.

— Я бачу, ти хитрий, козаچه. Сам пробовкався, що до Раю звернув... Так би одразу й сказав, а то завів як піп на Водохреща!

Сумніву не було — десь недалеко Рай. Очевидно, я потрапив на прохідну. За мить я забув, що зовсім недавно дав собі слово не шукати нових пригод. Але хіба хочеш — мусиш! Особливо, якщо ти не хто, як сам барон Мюнхгаузен! Знали б ви, панове, як мені закортіло відвідати Рай! На саму думку про це аж у горлі перехопило дух! Чи випаде ще коли нагода побувати у такому святому місці?

Я зізнався охоронцеві, що справді намірився відвідати Рай, але, здається, трохи заблукав, тож прошу пропустити до райського піднебесся.

— Запрошення маєте? — заступив мені дорогу охоронець.

Я пояснив, що досі переді мною ще ніхто не зачиняв дверей.

— А що ти за цабе будеш? — здивувався охоронець.

— Передайте, — кажу, — старшому, що до Раю власною персоною прибув сам барон Мюнхгаузен.

Довго чекати мені на запрошення не довелось. Не встиг я, панове, випалити люльку, як переді мною вже стояв чи не якийсь тутешній зверхник — невисокий товстун з усмішкою, яка водночас означала і подив, і радість, і захват:

— Бароне! Бути не може! Не казка, не сон, а справжнісінький барон! А я щойно втретє перечитую книжечку про ваші пригодоньки. Неймовірно! Чого це ми стоїмо? Ходімо до мене у кабінетик!

Побачили б ви, панове, що то був за кабінет! Іншим словом назвати не можу —

райський!

Звичайно, як шляхетно вихований гість я негайно ж висловив своє захоплення, на що господар кабінету скромно відповів:

— Хоч як нас обсіли негаразди довкола — війна, нестатки, голод, — але ми тут намагаємось підтримувати райський рівень життя. До речі, пане-бароне, забув відрекомендуватися: настоятель Раю — архангел Аркадій. А втім, ви з дороги, не завадило б щось і перехопити.

Панове, коли я доходжу до розповіді про райський обід, у мене завжди тече слинка... З меню можу вам назвати хіба що червону та чорну ікру і кілька делікатесів із найніжніших риб — далі моя обізнаність у кулінарії виявилась недостатньою, хоча я не раз бував на проханих сніданках, обідах і вечерях мало не у половини можновладців матінки Землі. А що за напої! Краще б я туди не потикався, бо тепер почуваюся, наче в пустелі. І все це, мушу вам сказати, у супроводі райських мелодій, танців і співу святих янголят. Я уявляв собі Рай, а фантазія у мене, повірте, багатюща, — але він перевернув найсміливіші мої здогадки!

Після обіду я волів би перепочити, і архангел Аркадій порадив мені трохи помандрувати Райським садом. Для супроводу запропонував когось із своїх охоронців, але я вдячно відмовився, мовляв, з дитинства люблю мандрувати сам. Тож і стежку до Райського саду зможу знайти з допомогою місцевих мешканців. На прощання я подякував архангелові Аркадію за теплу зустріч, і заглибився у Рай. Правда, володар Раю попередив мене, щоб я не зважав на деякі побутові незручності, мовляв, останніми місяцями тут проводяться ремонтні роботи. Звичайно, я дуже шкодував, що зі мною немає Пирія — він залишився за ворітьми Раю, щоправда, напоєний святою водою і нагодований райською травою.

Ледве встиг я покинути кабінет архангела Аркадія, як до мене кинулося з десятків янголів із обскубаними крильцями, і в латаних-перелатаних свитинах.

— Дайте, рада Христа, хоч шматочок хліба — благали мене вони хором, простягаючи змарнілі ручки.

— Любесенький бароне! — знову озвався солоденький голосок архангела Аркадія, і гурт янголів миттю знявся угору, закружляв довкола мене легенько вимахуючи крильми. — Не затримуйтеся довгесенько у садочку, ми тут для вас приготували райський куточок для відпочиночку.

Я попросив архангела Аркадія не завдавати собі зайвого клопоту. Як старий вояка я можу переночувати будь-де, навіть верхи на коні.

Треба сказати, панове, про свою давню звичку: хоча б де я гостював, завжди прихоплював із собою зайвого бутерброда, чи який кулінарний виріб — я їх щедро роздаю жебракам і юродивим.

Цим разом янголи, мов голуби, розшматували бутерброд так швидко, що я не встиг навіть отямитися.

— Чи вас тут не годують, мої янголятка? — запитав я у них.

— Годують, добродію, годують — святим духом...

Аж тут я побачив, як наді мною пролетіло янголятко, вигукуючи жалісним голосочком: "Кому газету?! Кому газету?!"

Я простяг руку назустріч янголяткові.

— Дядечку, у нас зазвичай газети роздаються безкоштовно, але, якщо ваша ласка, дайте два шаги...

Я розщедрився на три монети, зате мав у руках свіжий номер газети "Райське життя".

— Е, послухай, — поманив я пальцем до себе янголятко, — навіщо вам здалися гроші, якщо ви живете у Раю?

— Кому Рай, а кому хоч помирай... — зірвалося з вуст у янгола, але він швидко оправдався, — то я так заради рими, — а потім озирнувся і запитав:

— А ви, дядьку, нікому не розповісте?

Я дав йому тверде козацьке слово — нікому.

— Розумієте, ми тут із хлопчиками-янголятками прорили дірку нагору і потихеньку прикупуємо харчів на вечерю. Не духом єдиним виживаємо...

Райська газета майже нічим не відрізнялась від тих, що видавалися на Землі, хіба що була ошатніша, тиснена на золотому пергаменті. Мене чомусь зацікавило оголошення "Даю уроки янгольського співу". А внизу адреса: Архангельська, 7. Мушу зізнатися, окрім пригод я мав давню мрію навчитися співу. На превеликий жаль, голосу я не мав, як і музичного слуху, хоча за дві милі міг почути комариний писк. Може, хоч на схилі літ моя мрія збудеться?

Я підійшов до картонного будиночка і постукав у двері. Двері не відчинилися, а впали просто у кімнату.

— А, козаче, заходь, заходь, тільки обережно. У нас тут все на чесному слові тримається. Третій рік на ремонт очікуємо. Але ремонтують тут тому, хто ближче до начальства...

Переді мною стояла янголиця не менше 300 фунтів вагою, у руках тримала мокрий, щойно викручений рушник. Вона струсила з могутніх крил мильну піну і запросила до столу.

— Вибачте, добродію, за безлад — сама-одна на господарстві, тому зашилася по самі вуха. Діти — хто у школі, хто на рибальстві, а чоловік, як завжди, — у корчмі з янголами-випивохами. Доводиться ще й підробляти. Зараз я прослухаю ваш голос. Умова така: година навчання — дві гривні, дві години — три гривні... Ану скажіть: а-а-а-а...

Коли я спробував проспівати клятву букву А, то видав цілий набір звуків, які аж ніяк не нагадували першу літеру абетки: е-ме-ке-ке...

— Добродію, — показала навчителька, — з вас три шаги за прослуховування — і бувайте здорові! З такими вокальними здібностями ви можете сміливо працювати на ринку, продаючи підкови або кабачкове насіння. Як кажуть українці: чого Бог не дав, того чорт не відбере.

Решта оголошень у Райській газеті були короткі, як вигуки командира: "Пропоную

Білу і Чорну Магії", "Ворожу", "Запрошую янголиць, які сумують", "Для невихованих янголят потрібна гувернантка" тощо. Нарешті я перейшов до інших шпальт. Розпочав із першої сторінки. Усі шпальти були заповнені малюнками з ликом архангела Аркадія та докладним описом його життя та діянь.

Кожна стаття чи замітка закінчувалась одним і тим самим закликом: "Хочемо довічного панування архангела Аркадія!" І підписи: група янголів? Я зрозумів: на таку любов мав претендувати хіба що Творець.

Коли я бачу черги, я завжди запитую: хто останній, а вже потім намагаюся дізнатися, що дають. Але тут я побачив кілька черг, тому розгубився і почав допитуватися, куди вони, ці черги, ведуть?

Виявляється, цього дня був приймальний день у заступників володаря Раю. Одні янголи стояли, аби розв'язати питання з ремонтом райських будівель, другі — у зв'язку з початком опалювального сезону — бракувало дровець, треті просили виділити більше зілля для райського шпиталю, четверті — скаржились на сусідів пияків, п'яті — на низький рівень культури у чиновників Раю.

Мені стало моторошно. Чи туди я втрапив? Поки мене гризли сумніви, я опинився поблизу високої золоченої брами з різьбленою табличкою:

"Райський сад"

А трохи осторонь — невеличка попереджувальна табличка "Стороннім вхід суворо заборонено!"

Заскрипіли мелодійно ворота і легко прочинилися.

— Хто тут барон Мюнхгаузен? — почув я приємний чи то чоловічий, чи то жіночий голосок.

Я відокремився від різношерстого янгольського натовпу, пройшов у ворота — і в одну мить вони зачинилися за мною.

Те, що я побачив у Райських кущах — не надається опису, ще не вигадано таких слів, якими можна було оспівати, не створено фарб, якими можна було змалювати красу цього заповідника. Тут усе цвіло, пройняте божественними пахощами. Здавалося, — два кроки відокремлювало Райський сад від того таки Раю, але яка прірва! Тут квіти і трави встеляли землю, створивши своєрідний живий килим. Від небес і аж донизу весь ефір повнився музикою, кольоровими переливами світла, схожими на веселку, а вуха — ніжним співом янгольських голосів:

Принеси, принеси, принеси

У долонях намисто з роси...

Доведи, доведи, доведи

В Рай, де квітнуть казкові сади...

Я помітив, як по живому килиму пропливали колісничі, запряжені вогнистими пегасами. Крилатими кіньми правили молоді машталіри, прибрані у золотом гаптоване вбрання, виграючи на сопілці райські мелодії... У каретах на пухнастих подушках, розцяцькованих ніжними узорами, напівсиділи, напівлежали пани та панії,

насолоджуючись красою Райського саду.

— Карету подано! — оголосив невідомо хто оксамитовим голосом. Божественне створіння було закутане у чоловічий одіж, тож я одразу збагнув, це мій янгол-охоронець. З його допомогою я легко забрався до карети, однак вона навіть не намагалася рушити.

— Пане-бароне, — ніяково звернувся до мене мій янгол, — чи не нудно буде вашій світлості самому в дорозі? Чи не бажаєте для приємної компанії панянку?

— Красно дякую. Чи не будете такі ласкаві самі проїхатися зі мною у кареті?

— О, прошу, прошу. Якщо ви відмовляєтесь від послуг панночки, то я зобов'язаний супроводжувати вас під час прогулянки.

Мій янгол-охоронець сів поруч зі мною, і крилаті коні, мов лебеді, легко злетіли у повітря, і ми повільно попливли уздовж казкової алеї.

Панове! Якби ви знали, як мені тоді хотілося дізнатися бодай децимуну правди про справжнє райське життя! Коли б я не досяг свого, то, певно, до кінця життя карався б хворобою, назва якій допитливість. Я про всяк випадок попередив свого янгола-охоронця про те, що архангел Аркадій дозволив мені чинити все, що забажає моя широка душа. На знак згоди мій янгол кивнув головою, мовляв, я довіряю вашим словам, і додав, що і його самого архангел Аркадій попередив: більш ша-новнішого гостя, ніж барон Мюнхгаузен, Рай досі не бачив.

На моє запитання, хто господар Раю, мій янгол-охоронець не сподівався.

— Розумієте, бароне Мюнхгаузене, відповідь на це запитання лежить під сімома замками.

Я наказав негайно зупинити карету, і вже збирався полишити її, як мій янгол-охоронець змилюстився:

— Гаразд, відповім: всі ці володіння належать панові Чмуркісу.

Я відповів янголові, що це ім'я мені ні про що не промовляє.

— Як би вам пояснити, бароне, простіше... Пан Чмуркіс друг самого Дурила...

— Начальника Пекла?!

— Прошу, тільки не кричіть, а то ще янголи почують через ворота. Та й мене можуть до них спровадити.

Я, звичайно, не приховав свого обурення: як могло статися, що Пекло побраталося з Раєм? На що мій янгол-охоронець відповів:

— Зрозумійте, бароне, Бог на небі, а ми на землі, точніше, під землею. З сусідами треба жити у злагоді. Між нами кажучи, допомагаємо одне одному, чим можемо: вони нам теплом, а ми їм робочою силою. У них робота тяжка і брудна... О, вже янголи за ворітьми нашорошили вуха!

— До речі, чому до Райського саду не пропускають янголів?

— То робочі янголи, не зовсім освічені, не досить виховані, одне слово, другого ґатунку. Вони обслуговують панство Раю, а як треба, то й важливих начальників Пекла...

— Послухайте, любий янголе, — не втримався я, вражений красою Райського саду.

— Звідки у того Чмуркіса стільки грошей, щоб утримувати таку розкіш?

— Багатіти він почав із пиріжків. Так, так із звичайних пиріжків. Відкрив кондитерську крамничку і невеличку пекарню. З одного шматочка тіста пан Чмуркіс примудрявся виготовляти три пиріжки замість одного. А до борошна частенько додавав то полови, то січки з трави. А воно, знаєте, люд голодний — все проковтне залюбки. Тепер пан Чмуркіс такий багатий, що може легко впливати і на Пекло, і на Рай...

Раптом мій янгол-охоронець звелів машталірові зупинити своїх пегасів і рукою показав ліворуч.

Я повернув голову і побачив диво-дивне: на шовковому килимі розминали свої тіла хлопці-красені. Їхні біцепси і м'язи, здавалося, були налиті оловом. Я не міг відірвати від них очей.

— А це наші олімпійці! — запишався мій янгол-охоронець, — Без них не обходяться жодні Олімпійські ігри в Афінах. Може, чули, є таке місто у Греції?

Ще б пак! Щоб я та не чув! Щойно випадає нагода, я неодмінно намагаюся побувати на всесвітньовідомих спортивних змаганнях. Можливо, саме цих хлопців я бачив на останніх Олімпійських іграх...

— Пан Чмуркіс, — провадив мій янгол-охоронець, — не тільки готує олімпійців, а й потроху заробляє на продажі їх царям, королям, імператорам, шахам, султанам... Не за красне слівце називають цих хлопців золотими. Вони варті золота найвищої проби.

Я, панове, був щиро задоволений із того, що у мого янгола-охоронця розв'язався язик на всю довжину, тож намагався не втратити найменшої нагоди, аби дізнатися якнайбільше і про решту таємниць так званого Раю. Мене, між іншим, цікавило, що то за пани та пані літають у каретах. У відповідь мій протеже докладно перелічив їхні посади: господарі Житнього та Сінного ринку, ветеринарний лікар, виробники цукру, хліба, шкіри, торгівці сіллю, одягом, взуттям, власники шинків, корчмарень, їхні діти, жінки, родичі... Одне слово, всі, хто має зайву гривню.

Нарешті настала черга запитати: а що ж воно за один — архангел Аркадій?

Мій янгол-охоронець тричі перехрестився, двічі озирнувся і тихенько прошепотів:

— Тільки між нами, пане-бароне Мюнхаузене. Глядіть ніде не прохопиться ні словом, ані півсловом — архангел Аркадій зятьок... дідька Дурила.

— Ух ти! — вигукнув я так голосно, що пегас від ляку аж дибки став, і ми ледь не повипадали з карети. — Але ж пан Дурило — чорт, а пан Аркадій як-не-як — святоха?!

— Хіба зараз добереш, хто святий, а хто грішний — усе впереміш.

— Дивно, — сказав я, — чому я не помітив на лобі в архангела жодних слідів від рогів?

— А він їх, пане-бароне, спіяв. Сьогодні це швидко робиться. А ті місця, звідки роги росли, пан архангел затуляє оксамитовою стрічкою з написом "Найсвятіший із поміж святих". А з свинячим писком, як у пана Аркадія, зараз чи не половина люду ходить...

— Любий охоронцю, чи не можете відповісти мені на ще одне запитання: усе життя я вважав, ніби Рай міститься у піднебессі, а він, виявляється, у підземеллі...

— Бачте, відповів мені янгол, — чорт Дурило перемістив Рай з небес чимближче до себе. Так би мовити, для зручності...

Мені стало зле. Навіть після пе-ребування у пеклі я почувався краще.

Я наказав довести мене до Райських Воріт, де зійшов, посилаючись на головний біль: мовляв, мені треба якнайшвидше відпочити.

На прощання я поцікавився у свого супровідника, чи хоч янголи тут справдешні? На що той схвально кивнув головою.

Я поспіхом подався до виходу з Раю, не завдавши собі клопотів ще раз провідати архангела Аркадія. Ба більше, якби він трапився мені на шляху, я неодмінно плюнув би йому в солоденьку пику.

Коли я піднявся на поверхню землі, то з хвилюванням побачив, як мій коник Пирій нервово тупцяє на місці. Він ніяк не міг дочекатися мого приходу. Осідлавши коня, я рушив у тому напрямку, звідки прибув.

Проїжджаючи поблизу колишнього Пекла, я побачив, як із-під його руїн на поверхню вихоплюються клубки пари і почув як унизу клекоче смола.

Мій щасливий Пирій трохи притишив ходу, а потім, даруйте на слові, справив малу потребу. Після чого весело заіржав, став дибки і поскакав вузькою стежкою до битого шляху. Дорогою ми здибали своїх недавніх знайомих, які варилися у Ду-рилових казанах, їм пощастило вибратися з пекла живими та здоровими.

Враз позаду щось гухнуло. Над місциною, де щойно був Рай, утворилася хмарка диму, а в небо зграйками здіймалися янголи, весело вимахуючи крильми. Доставшись хмар, вони легко, мов привиди, розчинились у них.

Я здогадався: до загибелі так званого Раю спричинився мій коник Пирій. Від його рідини вибухнула смола і через тріщини у стіні нестримним потоком проникла до Раю, який підстерігала доля сусіднього Пекла.

Отак досить вдало закінчилася моя мандрівка на той світ, з чим я щиро вітаю себе, а заодно і все гонорове товариство.

Ігор Січовик